

Peter Stein Larsen: *Ledestjerner. Ti digtere fra hundrede år*. Forlaget Spring 2022. 290 s.

Af Hadle Oftedal Andersen

Peter Stein Larsen har en sentral posisjon innen nordisk lyrikkforskning. I nærværende bok, *Ledestjerner*, får vi ti eksempler på hans måte å arbeide på, samt en innledende refleksjon der han forklarer tankemåten bak denne. Stein Larsen har, som man lenge har kunnet bevitne, en sjelden evne til å tenke i kategorier. Som en lyrikkens Carl von Linné har han med utrettelig iver etablert sideordnede kategorier, over- og underordnede kategorier, kategorier innenfor og på tvers av forfatterskap. Resultatet er forskning som dessuten har tydelig pedagogiske poeng, for så vidt som det å begrepsliggjøre et felt er en nødvendig forutsetning for i det hele tatt å forstå hva som går for seg der. Den larseniensiske taksonomien åpner kort sagt for en forståelse av hvilke topoi som gjør seg gjeldende, slik at man får en historisk sammenheng å sette litteraturen man leser inn i.

Man skal selvfølgelig være varsom med slike taksonomier. Og det er Stein Larsen. Her en tilfeldig valgt formulering fra boken:

Bredden i Rifbjergs lyrik kan illustreres ved at pege på to retninger i forfatterskabet, nemlig orienteringen mod henholdsvis den psykologiske kulegravning og den sociale kritik. At disse to temaer på ingen måte kan adskilles skarpt i forfatterskabet, er oplagt. (s. 62)

Om og om igjen påpeker Stein Larsen at de ulike kategoriene han presenterer, sjelden er å finne i sin reneste form. Det man i stedet får, er noen sitatvennlige karakteristikk av hva som blir satt i spill i det flertallet av tekster som befinner seg der tingene ikke kan adskilles skarpt. Og når jeg skriver sitatvennlige, så mener jeg nettopp det. Stein Larsens taksonomier er bidrag vi andre lyrikkforskere kan bygge videre på, ved å vise til disse innledende ka-

rakteristikkene og så gå videre til egne – og da gjerne mer partikulære – analyser. At faglig grundighet på denne måten kombineres med evne og vilje til å si noe i klartekst, som man så kan forholde seg til, er noe vi behøver mer av innen vårt fagfelt.

Snarere enn å gjøre nøye rede for de enkelte kapitler i boken, kommer jeg i det følgende til å fokusere på bokens "Indgang", der skribenten over 16 sider gjør rede for sin arbeidsmetode. Her erkjenner Stein Larsen seg som tilhenger av "den perspektiverende nærlesning", som han utlegger i tre delprosesser, nemlig "udvælgelse, udlægning og udsyn" (s. 7).

Når det gjelder det første av disse punktene, *utvelgelse*, viser han til Erich Auerbachs *Mimesis* (1946): "hans tekstanalytiske praksis tager udgangspunkt i udvælgelsen af et repræsentativt uddrag af en given tekst, benævnt 'ansatsen', hvis 'udstråling' kaster lys over omfattende historiske og kulturelle sammenhænge" (s. 8). Fra motsatt side, som leser av Stein Larsens bøker og artikler, kjenner man igjen dette grepet. Stein Larsens egenart ligger nettopp i å kunne sitere tre linjer fra et dikt, og deretter forklare hvordan dette vesle sitatet inneholder kjernen til det store poenget han ønsker å belyse. Men det som her påpekes, er at dette også er en måte å komme til forståelse av skjønnlitteraturen på. Det korte sitatet er ikke bare en kilde til belysning, men blir til dette fordi den utgjør kjernen i selve tilegnelsen. Eller, med Stein Larsens egne ord: "Præmissen i ovenstående bestemmelser bygger på en hermeneutisk logik om, at man via detaljen, fragmentet eller tekstuddraget kan pejle sig frem mod en overordnet intention i en litterær tekst" (s. 9).

Etter dette følger dette faglige programskriftets første overraskelse. For nå får vi nemlig nemlig en kritikk av dekonstruksjonens jakt etter detaljen som ikke fungerer samlende, men derimot oppløsende. Og dette skjer ikke bare med internasjonalt navns nevning, altså Paul de Man. Her rettes det også konkret kritikk mot Peer E. Sørensen, i form av dennes lesning av Sophus Claussens "Balaften". Poenget er at dette ifølge Stein Larsen er:

[...] en meget problematisk analyse, idet man i høj grad kan betvivle den påståede manglende korrespondance mellem digtets første 14 strofer og dets afslutning, og Sørensens læsning kan derfor i højere grad karakteriseres som et programmatisk dekonstruktivt statement end en konklusion med ophav i en konsistent læsning af Claussens digt. (s. 11)

Både her og i en senere avvisning av ideologikritikk, merker man seg Stein Larsens insistering på å forholde seg kongenialt til litteraturen. I så måte tenker jeg meg følgende: De siste mange år har litteraturvitenskapen vært arena for stadig nye måter å desentriere den litterære teksten på, både når det gjelder form og innhold. I forhold til dette kan Stein Larsen sies å søke seg bakover i tid, mot den syntetiserende og helhetstenkende litteraturvitenskapen fra før, la oss si, 1970. Talende i så måte er det at det sammen med Auerbach er Hugo Friedrich og Johan Fjord Jensen det først og fremst vises til som positive forbilder. Når det gjelder spørsmålet om delen som ikke passer inn i helheten, markerer nok de nevnte dekonstruktivistene seg i opposisjon til klassiske nykritiske essays av Wayne C. Booth og andre, der man tar utgangspunkt i en linje i et dikt av en romantisk lyriker som det har blitt rettet kritikk mot, før analysen så viser at denne avstikkende linjen nettopp oppfyller sin funksjon i teksten til fullkommenhet. Her er det aldeles treffende at Stein Larsen, med sitt klassiske utgangspunkt, stiller seg på nykritikkens og den feirede litteraturens side.

Tross bruken av ordet "nærlesning" om sin egen metode, og den nevnte affiniteten til nykritisk tenkning, er Stein Larsen først og fremst en mann som syntetiserer store tekstmengder. Han konstaterer: "Hvad der imidlertid overses i forestillingen om, at enkeltdigtanalysen har en særlig viktig status, er, at det i talrige lyriske forfatterskaber simpelthen kun dårligt eller slet ikke giver mening at fokusere på det enkelte digt" (s. 13). Enhver som har forsøkt seg på å rive løs tekster fra gjennomarbeidede diktsamlinger nærmest uten enkeltdikt kan skrive under på dette. Men det Stein Larsen altså, til forskjell fra så mange av oss, gjør, er at han så siterer en liten bit av denne helheten og gir seg til å forklare helhe-

ten den går inn i snarere enn partikulariteten i det vesle utsnittet han har vist oss. Det er her så mange av oss har noe å lære: Vi føler oss tvungne til å sitere så mange av disse fragmentene, i stedet for å tillate oss å forklare hvordan sammenhengen er.

Hvad kendetegner så de bedste litterære udlægninger? Afgørende er det, at den formår at sammenkoble de enkelte tekstiagttagelser af enhver art fra det formelle til det moti- viske til en argumentation, der er sammenhængende, mod- sigelsesfri og udtømmende. (s. 16)

Klarere kan man knapt uttrykke sin avstandstagen ikke bare til dekonstruksjonen, men også til alle de som, med referanse til at den delen av feltet de opererer innenfor er nytt og ikke har etablert faste rammer enda, tillater seg å forbli utydelige om forutsetningene for sin egen utlegning.

Det springende punktet er det siste ordet i sitatet, ”udtømmende”. Alle kategoriseringer vil med nødvendighet innebære en eller annen form for skjæren over en kam som kan anklages for å være reduksjonistisk. Og dette er det eneste stedet i framstillingen der jeg kunne tenkt meg en mer selvkritisk refleksjon: Når et forbilde som Hugo Friedrich med så stor suksess etablerer en modernismens genealogi, skjer dette gjennom bortskjæring av omfattende deler av den internasjonale lyriske tradisjonen (hvor er tyskerne og amerikanerne?). Likevel, kan man mene, er det nødvendig at han gjør dette for at vi i det hele tatt skal kunne danne oss et bilde av det vi har for oss.

Det er kanskje troen på at man faktisk kan gjøre slike brede sveip uten å redusere at så vel Friedrich som Stein Larsen kan uttrykke seg med så stor sikkerhet om sitt emne. Sikkert er det i alle fall at framstillingene deres ville blitt uutholdelige – og uforståelige – dersom de skulle stoppet opp og tatt sine forbehold hver gang det måtte melde seg en grunn til å relativisere ens synspunkt. Men i en metatekst som denne kunne det etter mitt syn vært rom for litt mer forsiktighet.

Avslutningsvis reflekterer Stein Larsen over forholdet mellom sin egen lesepraksis og den litteraturhistoriske framstillingen.

Nok en gang viser han til Fjord Jensen og konstaterer at:

[...] den ene tekst må nødvendigvis profilere sig i forhold til den anden, for at vi på meningsfull vis bliver i stand til at karakterisere og forstå den. Begrepet komparatisme er kort og godt et fundamentalt princip i såvel litterær analyse som litteraturhistorie, [...]. (s. 21)

Jeg har lenge tenkt at dette er en del av nordiskfagets egenart: At vi ikke hopper rundt i hele verdens litteratur, men faktisk forholder oss til en tradisjon, til et historisk forløp slik det utfolder seg. Og at det som tilkommer våre generasjoners nordister, blant annet er å klare å se og presentere disse tradisjonene samtidig som vi har et åpent, komparativt blikk for det som skjer i resten av verden. (Særlig grelt er nok dette for oss nordmenn, der den eldre litteraturforskningens nasjonsbyggende agenda har skapt grunnlag for det jeg har sett omtalt som en "Nei til EU-historie".)

I de følgende ti kapitler presenteres vi så for ti forfatterskaps-presentasjoner, som da kan leses både som synliggjøringer av dette forslaget til en vitenskapelig praksis så vel som innlegg i diskusjonene om de enkelte forfatterskap. Dette dreier seg om ti danske lyrikere undertegnede har lest men ikke kjenner forskningstradisjonen omkring. Bare ett sted mener jeg å kunne tilføre noe, idet Stein Larsen i forbindelse med Klaus Rifbjergs "Et glas vand" etter mitt syn overser allusjonen til Aleksandra Kollontajs påstand om at det å ha sex skal bli "som å drikke et hvilket som helst glass vann". Ellers er det, som jeg noterte meg under lesningen: "Rett og slett en imponerende mengde referanser til teori og programsentenser – alt krympet ned til enkeltelementer!"

Jeg vil anbefale denne boken ikke bare som en man – nærmest pliktskyldig – må slå opp i dersom man skal skrive om en av de omtalte forfatterne. Vel så viktig mener jeg den kan være for den som vil inn i modernistisk lyrikk som forskningsfelt. Eller – hvorfor ikke – for den som bare ønsker å la seg inspirere av å se en virkelig dyktig fagfelle i aksjon.